

Ploty a ohrady

Vymezování a ohrazování určitého teritoria je obecnou vlastností každého živého organismu. Stejně tak lidé, jako jeden z živočišných druhů, si do svého vývoje přinesli potřebu ohrazovat si svůj individuální nebo určitými sociálními či společenskými dohodami definovaný prostor. Institucionalizace zvykového práva a dominantního silového vlastnictví spolu s potřebou vnější ochrany, jak vlastněného majetku tak samotných osob, již přímo vedou k současnému obrazu striktně rozděleného a pevně ohrazeného prostoru našich měst, vesnic i volné neurbanizované krajiny.

Již první identifikovanou lidskou stavbou, starou více než 4 mil. let, je ohrádka z nasucho rovnaných kamenů. Pokud pravěcí lidé chtěli žít ve větších společenstvech a budovat první přechodná sídla, byli nuceni je z důvodu bezpečnosti před dravými zvířaty i před svými druhovými kolegy ohrazovat a zabezpečovat. Využívali k tomu všechny přírodní materiály, které kolem sebe našli, z nichž vytvářeli primitivní zábrany: nasucho rovnané kameny a ohrady z klacků nebo trnitých keřů. Neolitická revoluce spolu s potřebou dlouhodobějšího usazení na jednom místě přinesla zdokonalení těchto systémů, které na územích, kde se rozvinuly vyspělé starověké kultury, dosáhly dokonalosti v monstrózních kamenných nebo hliněných hradbách velkoměstských center.

Na našem území se teprve později ohrazovaly významnější sídelní jednotky, v podobě hradišť, mohutnými hliněnými nebo kamennými valy s dřevěnou vnitřní konstrukcí. Na vrcholu byly často doplněny dřevěnými palisádami ze zatloukaných kůlů. Následně vznikající panská sídla vládnoucí nobility byla již ohrazována kamennými hradbami zděnými na maltu. V nižším sociálním prostředí vznikajících vesnic se v rozvolněné přirozeně rostlé zástavbě vlastnictví území udržovalo zpočátku zvykovým právem vyjádřeným pouze symbolickými znameními, např. v podobě amuletů nebo rituálních bran. Drobná ohrazení přírodního charakteru sloužila spíše proti divokým zvířatům a chránila úrodu před zničením. S nárůstem

Frýdlant. Ohradní zeď vyzděná ze sbíraného kamene s hustým přírodním porostem.

Raspenava, fara. Bohatě architektonicky pojednaná pozdně barokní brána v kamenné ohradní zdi farní zahrady. Příklad výjimečně umělecky akcentovaného vstupu zděného ohrazení.

počtu obyvatelstva, rozvojem pastevečství a tzv. vnitřní kolonizací země, ale byly plánovitě zakládány nové vesnice a intravilány starších vesnic byly postupně zahušťovány novou zástavbou. Přesnější a pevné vymezení vlastněné nebo pronajaté půdy se stávalo nutností. Obytná stavení, hospodářské areály i obdělávaná půda, která na ně navazovala začala být pevně ohrazována ploty a ohradami. Postupem doby, civilizačním vývojem a ekonomickým rozvojem se proměňovaly používané materiály a způsoby konstrukce venkovských plotů, ohrad a ohradních zdí.

Jednou z nejstarších konstrukcí je

tzv. Polský plot, kdy byly dřevěné kůly zatlučené do země za sebou v pravidelných rozstupech vyplétány proutím, větvemi a drobnými ohebnými kmínky. Z lehkého

dostupných materiálů poměrně snadno vznikla účinná neprostupná bariéra. Pro ohrazení větších ploch byla ale vhodnější konstrukce z pevně zakotvených sloupků a k nim připevňovaných rýglů (vodorovných dřevěných tyčí, které se daly odejmout, případně vyměnit). Otázkou vždy byla volba materiálu sloupků a způsob uchycení rýglů. V nejjednodušší variantě byly sloupky dřevěné a rýgle k nim byly přivazovány lýkovými houžvemi. Sloupky této konstrukce ovšem velmi rychle

podléhaly hnilobě a rýgle se nedaly operativně odstranit. Praktičtější, na českém venkově velmi rozšířenou variantou, se proto staly pískovcové sloupky s kapsami ve tvaru vzhůru nohama obráceného písmene L, do nichž se ze strany vkládala dřevěná břevna, která se dala v případě potřeby dočasně odstranit nebo při poškození vyměnit. Konstrukce takových ohrad se dá prakticky donekonečna obnovovat a je stále funkční. Doplněním rýglů dřevěnými plaňkami vzniká nejběžnější a dosud nejrozšířenější typ tradičního plotu české vesnice. Dřevěné, nebo kamenné sloupky byly většinou pouze vyměněny za kovové či betonové. Různě tvarované, oválné, segmentové nebo křivkové tvary plotových dílců plaňkových plotů jsou však novodobým nevzhledným výmyslem narušujícím přirozené vyznění rastrových řad těchto plotů. Tyto prvky jsou zkarikovaným přenosem umělecky a architektonicky ztvárněných dřevěných, kovových nebo zděných plotů městské architektury. Tradiční konstrukce plotů mají svůj smysl a význam pro udržení přirozeného, měřítkově harmonického výrazu veřejného prostoru vesnických sídel. Kamenné sloupky a fermeží natřené plaňky jsou určujícím prvkem zdejšího genia loci.

Náročnější variantou vesnických ohrazení byly kamenné zdi hřbitovů, far, nebo

nejbohatších statků. Jejich nedílnou součástí většinou byly průjezdné architektonicky zdobené brány uzavírané dřevěnými vraty. Ohradní zdi i brány byly omítány a opatřovány výraznými barevnými vápennými nátěry, naprosto výjimečně byly pojednány v rezném kamenném zdivu, které velmi brzo získalo přírodní charakter náletovými travinami, mechy a lišejníky. Koruny zdí bývaly kryty pískovcovými deskami nebo skloněnými cihlami. Bylo by vážnou chybou myslet si, že fungl nová svítící kamenná zeď kolem starého domu uprostřed vesnice je nejlepším důkazem péče o svůj majetek. Naopak je

Kryštofovo Údolí. Vesnická roubená zástavba oddělená dřevěnými plaňkovými ploty. Plot v popředí má dřevěné sloupky, kolmý plot běžící souběžně s domem má již sloupky kovové. Rýgle jsou vyrobeny z půlených kmínků mladých jehličnanů.

Hrádek nad Nisou, dům čp. 220. Dřevěný plaňkový plot s betonovými sloupky a betonovou podezdívkou z prostředí periferie malého města.

dokladem hrubé neznalosti a arogantní nabubřelosti stavebníka vůči okolí, které svým výrazem citelně narušila. Velkým nešvarem se v druhé polovině 20. století staly drátěné ploty na betonových podezdívkách, které se rozšířily jako levná a dostupná náhrada tradičních plaňkových plotů. V pestře křiklavých podobách a různých novodobých nápodobách jsou dodnes rušivým prvkem vesnického i městského prostředí.

Velkou škálu použitých materiálů a konstrukčních typů představují ploty a ohradní zdi městského prostředí. V historických variantách velmi často představují originální součásti architektonického návrhu celé stavby, případně zahrady. Ve svých řemeslných ztvárněních litinových konstrukcí, zděných podezdívek, sloupů nebo výplní, omítaných nebo z režného zdiva, představují velmi hodnotné uměleckořemeslné prvky a integrální součást historického prostředí našich měst.

Ploty a ohrady historických vesnic i měst jsou drobnou, o to však důležitější, architekturou tvořící mobiliář kulturního urbanizovaného prostředí. Již při prvním pohledu na tyto prvky se dá poznat náš vztah k hmotnému kulturnímu dědictví.

Žibřidice (okr. Liberec). Novodobá kombinace kamenné podezdívky, pískovcových sloupků a dřevěných dílců.

Žďár (okr. Česká Lípa), usedlost čp. 4. Architektonicky ztvárněná průjezdní brána honosné vesnické usedlosti s letopočtem 1815.

Žďár (okr. Česká Lípa), usedlost čp. 5. Pískovcové sloupky tradičního typu ohrazení. Do kapes v bočních stranách sloupků byly vkládány dřevěné tyče (rýgle).

Dětřichov (okr. Liberec), dům čp. 67. Nevzhledný ahistorický utilitární kovový plot obklopující venkovskou usedlost.

Hrádek nad Nisou. Stejně jako byl nevkusně upraven historický obytný dům byla i zahrada obehnána utilitárním drátěným plotem na betonové podezdívce. Smutný příklad těžkého poškození historické zástavby a jejího prostředí.

Ves (okr. Liberec). Ohradní hřbitovní zeď postavená z omítaného lomového kamene s jednoduchou vstupní branou uzavíranou dřevěným plotem. Koruna brány je kryta pálenými bobrovkami.

Hrádek nad Nisou, dům čp. 312. Zděný plot s boční vstupní brankou a hlavní vstupní brána se stříškou, které jsou architektonickou součástí domu.

Hrádek nad Nisou. Architektonicky nepovedenou novostavbu v centru města obklopuje plot se sloupky z režných cihel a dřevěných plaňkových dílců. Plot v tomto případě vyznívá mnohem přijatelněji než celý dům.